

%be%d1%87%d0%b8%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%be%20%d0%9c%d0%9c%d0%9d%d0%9f%d0%9a%2028.04.23_p300-303.pdf.

5. Кольчинська К. Використання судом як доказу відеозапису показань, зібраних під час воєнного стану: які права особи можуть бути порушені? *Юридична фірма GOLAW – комплексні юридичні послуги та консультації*. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/vikoristannya-sudom-yak-dokazu-videozapisu-pokazanzibranih-pid-chas-voennogo-stanu-yaki-prava-osobi-mozhut-butiporusheni/>.

Стоянов Костянтин Степанович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ЗВУЖЕННЯ КОЛА ОСІБ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ ЗАХИСНИКАМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОГРЕС ЧИ ПРОБЛЕМА?

Допуск захисників у кримінальному провадженні лише осіб, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, та лише тих адвокатів, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України, що передбачено ч. 2 ст. 45 КПК України, на наш погляд має дискусійний характер.

Згідно зі ст. 44 КПК України 1960 року в редакції станом на 30.08.1972, як захисники допускалися адвокати, представники професійних спілок та інших громадських організацій. За ухвалою суду або за постановою судді захисниками могли бути і близькі родичі або законні представники обвинуваченого, а також інші особи [1]. Частина 1 ст. 44 вказаного КПК в редакції від 23.12.1993 передбачала, що як захисники підозрюваних, обвинувачених і підсудних допускаються особи, які мають свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю. За згодою підсудного допускаються близькі родичі, опікуни або піклувальники [2].

У рішенні КСУ визначено, що не відповідають Конституції положення ч. 1 ст. 44 КПК 1960 року, за якими обмежується право на вільний вибір підозрюваним, обвинуваченим, підсудним та особою, як захисника своїх прав, крім адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Так. Г. І. Солдатова було визнано підозрюваним у вчиненні злочину, він заявив клопотання про допуск захисником його прав працівника приватної юридичної фірми, яка має право на здійснення представництва громадян за їхнім дорученням у кримінальних справах. Слідчим було відмовлено у задоволенні клопотання тому, що працівник фірми не має свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. У рішенні КСУ вказано, що закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу,

конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (ч. 1 ст. 59 Конституції України) [3].

Зазначене рішення КСУ не втратило своєї значущості і в теперішній час. Так, КСУ вийшов з того, що конвенція про захист прав людини і основних свобод передбачає право кожного обвинуваченого захищати себе особисто або використовувати правову допомогу захисника, вибраного ним на власний розсуд (ст. 6). У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 16.12.1966, зазначено, що держава повинна гарантувати кожному, чії права і свободи порушено, ефективний засіб правового захисту, і таке право повинно встановлюватись судовим або будь-яким іншим компетентним органом держави (ст. 2), та можливість вільного вибору обвинуваченим захисника (п. 3 ст. 14). «Основні принципи, що стосуються ролі юристів», прийняті восьмим Конгресом ООН з питань попередження злочинності і поведження з правопорушниками 27 серпня – 7 вересня 1990 року, передбачають, що кожна людина має право звернутися до будь-якого юриста за допомогою для захисту і відстоювання своїх прав та захисту їх на всіх стадіях кримінального судочинства (принцип 1); жодний суд чи адміністративний орган, в якому визнається право на адвоката, не відмовляється визнавати права юриста відстоювати в суді інтереси свого клієнта, за винятком тих випадків, коли юристу було відмовлено в праві виконувати свої професійні обов'язки відповідно до національного права і практики та цих принципів (принцип 19).

В подальшому вказане рішення КСУ було враховано у ст. 44 КПК України 1960 року в редакції від 21.06.2001, яка передбачала, що як захисники допускаються особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Як захисники допускаються близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або піклувальники. Захисник допускається до участі в справі в будь-якій стадії процесу [4].

Н. В. Борзих в рамках ст. 44 КПК України 1960 року про те, що «захисником в кримінальному процесі може бути будь-який фахівець в галузі права, якщо за законом він має право на надання правової допомоги» слід розуміти те, що «захисником в кримінальному процесі може бути будь-який фахівець в галузі права, який отримав юридичну освіту за спеціальністю «правознавство» кваліфікаційного рівня не нижче ніж спеціаліст, якщо немає передбачених законом підстав для його відводу чи усунення від участі в справі в якості захисника [5, с. 73–74].

З прийняттям КПК України у 2012 році перелік суб'єктів, які можуть бути адвокатами, обмежено. Згідно ч. 1 ст. 45 КПК у перший редакції захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи

виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) [6]. У середовищі науковців та практиків розпочалася наукова дискусія стосовно утворення такого явища, як адвокатська монополія. При цьому А. О. Ляш, В. С. Благодир зазначають, що заборона на здійснення захисту підозрюваних і обвинувачених фахівцями в галузі права, а також близькими родичами обвинуваченого, засудженого, виправданого, його опікунами або піклувальниками, суттєво не вплине на якість захисту у судових стадіях кримінального процесу [7, с. 20].

В подальшому законопроектам було передбачено, що Конституція України доповнюється ст. 131-2, яка, передбачає, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, і виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення, за винятком окремих випадків. Крім того, змінюється стаття 59 Конституції України, і замість правової допомоги громадянам України буде гарантуватись «професійна правнича допомога». Стосовно цього адвокат О. Новинський вважає, що «під гаслом реформування системи юридичних послуг лежать всі ж ті самі меркантильні цілі. Адвокат І. Головань зазначає що в Інтернеті підтримку «адвокатському монополізму» висловлюють здебільшого саме колеги по адвокатській діяльності. Голосів «не адвокатів» майже не чути. Зазначається, що нібито колеги адвокати позитивно сприймають нововведення не з корисних міркувань, а для блага клієнтів. І. Головань задає питання: «Хоча чи не лицемірством було б заперечувати матеріальну зацікавленість адвокатів? Інша справа, що клієнтів слід приваблювати високою кваліфікацією та бездоганною репутацією», а не примушувати силою закону. І. Головань вважає дивним виключення стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, вважає що саме для цих категорій осіб кваліфікація представника є критичною, але конституційні реформатори залишають їх за межами «адвокатської монополії», робить висновок, що «адвокатська монополія» для багатих і здорових, але не для хворих і бідних. Адвокат Д. Кешкентій вважає, що посилення на європейські норми адвокатської монополії теж не коректне. У Польщі до серпня 2015 року існувала адвокатська монополія у кримінальному процесі, але тепер її скасовано. Щоправда, в судах Польщі обов'язкова участь або адвоката чи юриста, і для здійснення практики юристу так само, як і адвокату, необхідно проходити стажування та іспит [8].

В подальшому до Конституції України додано ст. 131-2, яка передбачає, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального

обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [9].

Висновки.

1. З доповненням Конституції України ст. 131-2, у відповідності з якою виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення, крім окремих винятків щодо представництва в суді малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, фактично зафіксовано становище, яке у науковому середовищі називають адвокатська монополія.

2. Зазначене становище погіршує можливості учасників кримінального провадження щодо вільного вибору захисника не тільки з числа адвокатів. Обґрунтування вказаних змін до Конституції необхідністю надання якісних юридичних послуг, які може надати лише адвокат, на наш погляд штучно обмежує вибір захисника та обмежує можливість участі інших суб'єктів, яким можна надати можливості для участі як захисники. Для правової держави не доцільно мати монополізацію захисту прав людини, людина повинна мати можливість, яким чином себе захистити, кого обрати захисником, тобто вона має мати вибір захисника з декількох категорій осіб. Проблема монополізації діяльності щодо захисту виключно адвокатами не дає можливості іншим фахівцям права надати допомогу, як особами, яким довіряє особа, що потребує захисту.

3. КПК України потрібно доповнити положеннями, у відповідності до яких необхідно забезпечити участь у кримінальному процесі як захисника іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 30 серп. 1972 р. № 986-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-08/ed19601228#Text>.

2. Про внесення змін і доповнень до окремих статей Кримінально-процесуального кодексу України з питань права на захист підозрюваного, обвинуваченого і підсудного : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3780-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3780-12#Text>.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні

правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) : від 16 лист. 2000 року № 13-рп/2000; справа № 1-17/2000 № 13-рп/2000. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-00>.

4. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України : Закон України від 21 черв. 2001 р. № 2533-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2533-14?find=1&text=+44#w1_4.

5. Борзих Н. В. Діяльність захисника щодо забезпечення прав і свобод підозрюваного та обвинуваченого в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2010. 212 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413#Text>.

7. Ляш А. О., Благодир В. С. Захисник як суб'єкт доказування в судових стадіях кримінального процесу. *Адвокат*. 2012. № 10. С. 19–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2012_10_5.

8. Адвокатська монополія: що про це думають юристи? URL: <https://radako.com.ua/news/advokatska-monopoliya-shcho-pro-ce-dumayut-yuristi>.

9. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n99>.

Терещенко Владислав Сергійович,
слухач навчально-наукового інституту
заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Симчук Анатолій Степанович,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРЕЗУМПЦІЇ В ДОКАЗОВОМУ ПРОЦЕСІ

Досудове розслідування та судове провадження є важливі складові правової системи, яка має за мету виявлення, розслідування кримінальних правопорушень та винесення справедливого рішення. Однак процес доказування вимагає не лише зібрання та юридичного представлення доказів, але й дотримання певних принципів, таких як презумпції.

Презумпція (від лат. Praesumptio – «припущення») загальне правило, яке виражає стійкі, неодноразово повторювані зв'язки між фактами, явищами, подіями, властивостями. Це припущення, котре без доказів вважається істинним доти, доки його неправдивість не буде безспірно доведено [1]. Презумпція є не достовірним фактом, а фактом, що припускається з великою ймовірністю і застосовується в